

בין ראש השנה ליום הכיפורים – עיקרי התשובה בדורנו.../ לעי' הרב חנן פורת זצ"ל

מכון מאיר – נס תשובה מאהבה – בניני האומה ירושלים

1. גמרא ברכות יב' ב'

ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל השנה כולה אדם מתפלל האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט... והלכתא כרבה.

2. הרב קוק עולת ראיה א' עמ' רעג'

ענין הקדושה הוא, שכל הפעולות הן לתכלית טוב וקדושה, ואפילו הפעולות השפלות, כי אין בפעולות הקדוש פעולה שהיא לתכלית שפל כלל. ע"כ האיש הקדוש כל מעשיו לש"ש. אך יש הבדל בין גילוי קדושת הנהגת השי"ת הראויה לשם מלך ובין גילוי קדושת הנהגתו הראויה לשם אלהות. כי מצד הכלל "קילוסו של הקב"ה עולה גם מן הרשעים" (שמו"ר פ"ז) ויש בהם צורך לעולם, אלא שהרשע יגמול רעה לעצמו שבחר בדרך הרע. והנה המלך מבחין בין טוב לרע, ואת הרע הוא מכלה ואינו סובל כלל, אמנם מצד המדה האלהית, הכל נכלל בכלל הטוב, כי הרע יוסבל מצד שכשישובו החוטאים יהפך לטוב. והנה כל השנה סובל הקב"ה את הרע, כדי שישוּבו ממנו בעשי"ת, ע"כ נקרא האל הקדוש, כי מצד היכולת האלהית גם הפעולות השפלות, הרעות, הן לתכלית קדושה. אבל בעשי"ת נקרא המלך הקדוש, שאז הגיע זמן שעל החוטאים לשוב, ואם לא ישובו ח"ו יתנהג עמהם במדת משפט, וקדושת המלכות היא מתגלה בזה, שאינו סובל דברים רעים ושפלים. נמצאת הקדושה מצד מדת האלהות היא שאפילו הדבר הרע הוא לתכלית טוב ועומד להיות מתוקן, והקדושה שמצד המלכות היא שאין רע במציאות והרע נדחה, ונשאר רק הטוב, וממילא בשעת הנהגת האלהות במדה של האל הקדוש הוא אוהב צדקה ג"כ עם המשפט, הצדקה היא לסבול את הרע עד זמן המשפט, ואהבת המשפט היא שעב"פ הרע נסבל באפן שיצא ממנו טוב... משא"כ בעשי"ת, שהנהגת המלך הקדוש נתגלתה לדחות את הרע לגמרי, שאז המלך מתעצם רק במדת המשפט וצדיקים לבדם ירשו ארץ.

3. רמחל מסילת ישרים כו'

וְתִרְאֶה עִמָּה הַהֲפָרֵשׁ שֶׁבֵּין הַטְּהוֹר לְקָדוֹשׁ, הַטְּהוֹר – מַעֲשֵׂיו הַקְּמוּיִים אֵינָם לֹא אֶלָּא הַכְּרָחִיִּים וְהוּא עֲצָמוֹ אֵינוֹ מִתְכַּבֵּן

בְּהֵם אֶלָּא עַל צַד הַהֲכָרָה, וְנִמְצָא שֶׁעַל יָדֵי זֶה יוֹצְאִים מִסּוּג הָרַע שְׂפָחֵמְרִינֵי וְנִשְׁאָרִים טְהוֹרִים, אָךְ לְכַלֵּל קְדוּשָׁה לֹא בָּאוּ, כִּי אֵלּוּ הָיָה אֲפָשָׁר בְּלִתָּם כְּבָר הָיָה יוֹתֵר טוֹב. אָךְ הַקְּדוּשָׁה, הַדְּבָק תָּמִיד בְּאַלְהֵיו וְנִפְשׁוּ מִתְהַלְכֵת בֵּין הַמְשַׁכְּלוֹת הַקְּמוּיִתוֹת בְּאַהֲבַת בּוֹרְאוֹ וְיִרְאָתוֹ, הִנֵּה נִחָשֵׁב לוֹ כְּאֵלּוּ הוּא מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים עוֹדְנֵנוּ פֹה בְּעוֹלָם הַזֶּה ... כְּלָלוֹ שֶׁל דְּבָר, עֲנִין הַקְּדוּשָׁה הוּא שִׁיחָה הַאֲדָם דְּבָק כָּל כָּף בְּאַלְהֵיו עַד שֶׁיִּשְׁוֶם מַעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לֹא יִפְרָד וְלֹא יִזוּז מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, עַד שִׁיּוֹתֵר יִתְעַלּוּ הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְשׁוּ לְאַחַד מִתְשַׁמְיָשָׁיו בְּמַה שֶׁהוּא מְשַׁתְּמֵשׁ בְּהֵם מִמֶּה שִׁירָד הוּא מְדַבְּקוֹתוֹ וּמַעֲלָתוֹ בְּהִשְׁתַּמְשׁוֹ מְדַבְּרִים גְּשָׁמִיִּים.

4. הרב קוק אורות התחיה כח

קדושה שבטבע היא קדושת ארץ ישראל, והשכינה שירדה בגלות עם ישראל הוא הכישרון להעמיד קדושה בנגוד לטבע. אבל הקדושה הלוחמת נגד הטבע אינה קדושה שלמה, צריכה היא להיות בלועה בתמציתה העליונה בקדושה העליונה, שהיא הקדושה שבטבע עצמה, שהוא יסוד תקון עולם כולו וביסומו הגמור, והקודש שבגולה יחובר אל קודש הארץ, "ועתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל"

5. גמרא ברכות סא' ב'

אמר רבא לא איברי עלמא אלא לצדיקים גמורים ולרשעים גמורים.

6. הרב קוק עין איה ברכות ב' ט' רכד'

שיהיה האדם חפשי בבחירה, זאת היא תכונת האדם וגדרו וע"ז נברא האדם. ותכלית הכללית יוצאת מן הרשעים ג"כ, אלא שאין לו לרשע שבחר שיצא התכלית הכללית מצדו בדרכים רעים שמסבבים רעות לו ולזולתו, ואשרי לצדיק שבחר לעבוד לתכלית הכללית באורח ישרה המלאה אור וטוב לו ולעולם. אבל בעיקר הדבר שיהיו מהמין האנושי צדיקים וגם רשעים זהו חק היצירה ותעודתה. אבל זה ודאי שהיצירה על מתכונתה נוסדה שיהיו הנפשות נפשות גדולות ואמיצות, בעלי כח ורצון כביר וראויות לעשות גדולות. ע"כ כשיהיו צדיקים יעשו צדקות גדולות ורבות ערך ויהיו לברכה בארץ, וכשיהיו רשעים יהיו מרגיזי ארץ ומרעישי עולם ברשעם, אבל יהיו אנשים גדולים רבי פעלים. זאת היא תכונת היצירה לאמתתה, אלא שטבע היצירה

שכחה השלם יצא רק בחלק ממנה, ורבים מיצורים יצאו שלא לפי שלמות הכונה התכליתית וישתלמו בהמשך הזמנים. ע"כ עיקר בריאת עלמא היא שיהיו בה אנשים גדולים, בעלי נפשות גדולות ושיאפיות חזקות ורבות ערך... אבל הבינונים, הנדים בחפצם כאשר ינוד הקנה, הם אינם האנשים של שלימות היצירה..ולא זו היא תכלית היצירה ומטרתה, הכונה העליונה היא שיהיו נמצאים אנשים רבי ערך ורבי כח, שהם ראויים להעשות על ידם דברים גדולים, ולא ננסים ונפשות שפלות מתנוודים כקנים ונוטים לכל רוח.

7. הרב קוק אורות התחיה מו'

כשם שאי אפשר ליין בלא שמרים, כך אי אפשר לעולם בלא רשעים. וכשם שהשמרים מעמידים את היין ומשמרים אותו, כך הרצון הגס של הרשעים גורם קיום ועמדה לשפעת החיים כולם, של כל הבינונים והצדיקים, כשהשמרים מתמעטים והיין עומד בלא שמרי, הרי הוא עלול לקלקול וחמוץ. הגלות דלדלה את כח החיים של האומה ושמרינו נתמעטו הרבה מאד, עד שיש סכנה לקיום החיים של האומה מחוסר תפיסת חיים מעובה... ושיבת ישראל לארצו בשביל קיומו העצמי הוא מאורע מוכרח, וקיומו זה יוצר את שמרינו: נושאי הרשעה והחוצפא של עקבתא דמשיחא אשר ירגז כל לב לזכרן. אלה הם הצדדים העכורים שהקיום הצלול והמשמח מתהווה על ידם, וסוף המהלך הוא: שקוע השמרים בתחתית החבית, הנמכת הכחות הרשעיות בתהום החיים, ואז מתבטל מהם כל תכנם המכאיב ומזעזע. אבל בהמשך יצירתם שהנם הולכים ביחד עם היין, חיי האומה ורוחה המתעורר, הם מעכירים אותו והלבבות רועשים למראה התסיסה, וינוח הלב וישקוט במכונו רק למראה העתיד, ההולך ועושה את מסלתו, במפלאות תמים דעים, "מי יתן טהור מטמא לא אחד

8. גמרא ראש השנה טז' ב'

אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן שלשה ספרים נפתחין בראש השנה אחד של רשעים גמורים ואחד של צדיקים גמורים ואחד של בינוניים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה בינוניים תלוין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה

9. גמרא ראש השנה יח' א'

'מי כה' אלו קינינו בכל קוראנו אליו, והכתיב-דרשו ה' בהמצאו קראוהו היותו קרוב? התם ביחיד הכא בציבור. ביחיד אימת? אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים.

10. רמב"ם הלכות תשובה ב' ח'

אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים היא יפה ביותר, ומיד היא מתקבלת, שנאמר "דרשו ה', בהימצאו קראוהו, בהיותו קרוב... במה דברים אמורים, ביחיד; אבל בציבור-- כל זמן שעושין תשובה וצועקין בלב שלם הן נענין, שנאמר "כה' אלוהינו, בכל קוראנו אליו"

11. שם משואל מועדים עמ' צב'

'דרשו ה' בהימצאו'-- לשון מציאה, שבימים אלה אחר הדרישה באים למדרגה גבוהה מאוד, נעלה יותר מכפי ערך הדרישה שהיא בחינת מציאה. והן יג' מידות של רחמים שפתוחים ועומדים אפילו ליחיד, והיא כמו מציאה שלא היה למוצאה שום שייכות אליה.

12. מהר"ל חידושי אגדות א', עמ' קי"א

עיקר הפירוש אשר הוא נכון בלי פקפוק דהכי פירושו, צדיקים גמורים נכתבים לאלתר לחיים, דקיימא לן במסכת ברכות (ז' א') צדיק טוב לו זה צדיק גמור, וקאמר שהצדיק גמור שאין לו חטא כלל נכתב ונחתם לאלתר לחיים, וקיימא לן (שם) רשע ורע לו רשע גמור לפיכך נכתב ונחתם לאלתר למיתה, ובינונים נקרא מי שיש בו קצת עבירות וקצת מצות, ואפילו אם יש בידו עבירה אחת נקרא בינוני.

13. רמב"ם הלכות תשובה א', ב' ג'

(ב) שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל ... שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה ... והוא שעשה תשובה ... (ג) בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה התשובה מכפרת על כל העבירות .

14. גמרא שבת פח' ב'

משנה: מניין שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח, שנאמר (ישעיה א') אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו.

גמרא: כשנים כשני מיבעי ליה? אמר רבי יצחק אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל אם יהיו חטאיכם כשנים הללו שסדורות ובאות מששת ימי בראשית ועד עכשיו כשלג ילבינו:

15. הרב קוק עין איה שבת ב' ט' קל'-קלא'

קל'. החיים ותגבורת החיים המתגלה בנפש המתגוננת בדם החי, בדם האדום החם והתוסס, הם הגורמים עם כל היופי והזוהר שבהם, גם את כל החורבן והשממון שבהם, את כל החטאת והרשע שבהם. וסוף הכל מוכרחת התשובה לבא והסליחה להמצא. והעודף של סערת החיים מוכרח להשתלח למקום השממון, למרכז החרבן, כי הוא יסוד החורבן והשממה. וידיעה זו. והרגשה פנימית זו, מישרת את הנפש ללכת לקראת המשקל הממוזג של החיים, לקראת התפארת ההרמונית שלהם שהם הם דרכיה של תורה, אור החיים הבא ממקור החיים והנותן אור הסליחה על כל עיוותי החיים בצאתם מחוץ להגדרתם. וכל אלה מבטא הוא הלשון של זהורית שקושרין בראש שעיר המשתלח, המיסד את יסוד הטהרה והקדושה החסינה של החיים העזיזים, "אם יהיו חטאיכם כשנים, כשלג ילבינו".

קלא'. תוקפה של תשובה היא מגעת לא רק בחטאים מקריים, שהם יותר קרובים לשגגה ממה שהם קרובים לזדון, אלא בעיקר הדבר מתגלה אור התשובה בהחטאים השטתיים, המהלכים מהלך של חיים סדוריים, שהרגילות החמרית והרוחנית גם יחד מיאשת את כל אפשרות של תשובה מהם. בא דבר ד' לאמר, שלא כן הדבר, שרק מורכך לב הוא להיות נאחזים בסדור מוטבע, לאמר שנגד טבע האדם ונגד טבע החברה האנושית היא התשובה. כי אדיר ואמיץ הוא כחה של תשובה, אשר בידו להפוך סדרים מושרשים. גם אם שנים רבות, גם אם תקופות של דורות יעברו על החטאים המסודרים, וגם אם יהיו סדורות ובאות כשנים הללו, מששת ימי בראשית עד עכשיו, כשלג ילבינו .

16. הרב קוק אגרות א', אגרת קמר

אבל, לא זה הוא העיקר. מניעות פנימיות החלו להגלות, שיסוד הכל הוא מה שאין רוח השוב החדש יכול לשאת את מהלך הרוח, את הסגנון ואת התכונות של חניכי השוב הישן. וזה הוא דבר המקיף לא רק את קלי-העולם, המואסים בתורה ובמצות, כ"א גם חלק גדול מההגונים, בני תורה ויראת שמים. התנועה החיה של השוב החדש, חדות החיים ואומץ הלב, הרחבת הדעת, וגאות הלאם השורר בקרב השוב החדש, לא יכולה לשאת את הגו הכפוף, את הפנים הצמוקות והעצובות המפיקות פחד ומורכך לב, את העינים התועות המראות יאוש ושנאת החיים, ההלבשה הזרה המזרחית, כשהיא מצטרפת עוד עם איזה דכדוך של עניות היא מטלת אימה של בוז, על האיש המורגל בחיים אירופאיים, אם מעט ואם הרבה. כל אלה לא יוכלו להיות מתקבלים בלא זעף בקרב השוב החדש, וכאשר הטפוס היותר מצוי בין חניכי הישיבות של השוב הישן הוא זה הצביון, ע"כ עצום הוא הניגוד במושבות נגד קבלת רבנים . וכאשר בינותי בדבר ראיתי, שאפילו אם נתגבר על כל הניגודים, ונכניס רבנים בחזקת היד, לא יביאו כלל את התועלת הרצויה, כל זמן שהניגוד הפנימי, שיסודו הוא עמוק ברוח האדם, אי אפשר לו שיסור ממקומו. וכאשר לשנות את צביון החיים בקרב השוב הישן, מבלי להזיק לכמה דברים יסודיים, הוא דבר שאי אפשר, כ"א בהדרגה גדולה ואריכות זמן גדול, - והענין עומד ודוחק. ע"כ החלטתי, שאי אפשר לנו לתקן את הדבר הגדול הזה, העומד ברום עולם היהדות של השוב החדש, ושנוגע הרבה ג"כ להישוב הישן, ע"י השתלשלות הפעולות שהקיבוצים פועלים זה על זה, כ"א ע"י מה שניסד ישיבה פה במרכז השוב החדש... והמצוינים משיבה כזאת לא יוכלו להיות ממוצעים, שהם כקדירא דלא חמימא ולא קרירא, כי אם גיבורים כאריות במלחמתה של תורה, ומלאים חפץ לרוממה ולשגבה על אדמת הקודש, לא משום פניה ותכלית של רבנות, כי אם מפני אהבת הית', אהבת התורה, אהבת ישראל ואהבת ארץ ישראל הבוערת בקרבם בשלהבת אש קודש.